

dixit : « Si dicebam : Motus est pes meus : misericordia » tua, Domine, adjuvabat me : » dulcis illi utique factus est Dominus, eripiens illum a periculis : et ideo exponens ipsam dulcedinem Domini, exclamat dicens : « Domine, » secundum multitudinem dolorum meorum in corde » meo, exhortationes tuæ jucundaverunt animam meam¹. » Multi dolores, sed multæ consolationes : amara vulnera, sed suavia medicamenta.

XXIII. « Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui » fingis dolorem in præcepto²? » Hoc dixit : Nemo sedet tecum iniquus, nec tu sedem iniquitatis habebis. Et unde hoc intelligat, reddit rationem : « Qui fingis, inquit, do- » lorem in præcepto. » Ex hoc enim intelligo quod non tibi adhæret sedes iniquitatis, quia nec nobis pepercisti. Habes hoc in Epistola apostoli Petri, et ad hoc testimonium posuit de Scriptura : Tempus est, ait, inchoationis » judicii ex domo Domini, » id est, tempus est ut modo judicentur qui pertinent ad domum Domini. Si flagellantur filii, quid debent sperare servi nequissimi? Ideoque addidit, « Si autem initium a nobis, quis finis eorum qui non » credunt Dei Evangelio³? » Deinde adjungit illud testimonium : « Et si justus vix salvabitur, peccator et impius » ubi parebunt⁴? » Quomodo ergo erunt tecum iniqui, quando nec tuis fidelibus parcis, ut exerceas et erudias eos? Sed quia propter hoc non parcit, ut erudiat; ideo dixit : « Qui fingis dolorem in præcepto. Fingis » enim est, Facis, formas, plasmas; unde et figuli dicuntur, et vas fictile dicitur : non fictum illud quod mendacium est; sed quod formatur ut sit, et habeat aliquam formam, sicut jamdudum dixit : « Qui finxit oculum non videbit? » Numquid, « Finxit oculum, » mendacium est? Sed intelligitur, Plasmavit oculum, fecit oculum. Nonne figulus

¹ Psal. xciii, 19. — ² Ibid. 20. — ³ Ibid. 18. — ⁴ Prov. xi, 31 et 1 Petr. iv, 17, 18.

est, cum fragiles, infirmos, et terrenos facit? Audi Apostolum dicentem : « Habemus thesaurum istum in vasis » fictilibus¹. » Sed forte alius nobis fecit hæc vasa? Ipsum audi dicentem : « O homo, tu quis es qui respondeas » Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit : Quare » sic me fecisti? Annon habet potestatem figulus luti ex » eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in » contumeliam²? » Vide et ipsum Dominum Christum, quia ostendit se figulum. Nam quia de limo hominem fecerat³, de limo inunxit, cui minus in utero oculos fecerat⁴. Ergo quod dixit : « Numquid adhæret tibi sedes iniqui- » tatis, qui fingis dolorem in præcepto : » sic dicamus, Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui formas dolorem in præcepto? Formas, inquit, dolorem in præcepto, id est, de dolore præceptum nobis facis, ut ipse dolor præceptum sit nobis. Quomodo nobis dolor est præceptum? Quando te flagellat qui pro te mortuus est, et non tibi promittit beatitudinem in ista vita, et fallere non potest, et hic non dat quod quæris. Quid dabit? ubi dabit? quantum dabit, qui hic non dat, qui hic erudit, qui fingit dolorem in præcepto? Labor est hic tuus, et requies tibi promittitur. Attendis te habere hic laborem : sed attende qualem ille requiem pollicetur. Numquid cogitare potes? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit : « Nunc scio ex parte⁵, » Quid ait Apostolus? « Etenim quod est ad præsens temporale et » leve tribulationis nostræ, juxta incredibilem modum, » et in incredibilem modum, æternum gloriæ pondus » operatur nobis. » Quid est, « Æternum gloriæ pondus » operatur nobis? » quibus operatur? « Non respicien-

¹ 2 Cor. iv, 7. — ² Rom. ix, 20, 21. — ³ Gen. ii, 7. — ⁴ Joan. ix, 6. — ⁵ 1 Cor. xiii, 12.

» tibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim
» videntur, temporalia sunt : quæ autem non videntur,
» æterna¹. » Noli esse piger in labore breviter, et gau-
debis incessabiliter. Æternam vitam tibi daturus est Deus :
cogita quanto labore emenda sit.

XXIV. Intendite, fratres; venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam de labore. Intendite, ut simus in nomine Christi fortes Christiani : jam modicum est quod restat in Psalmo, non fatigemur. Quomodo enim fortis poterit esse in faciendo, qui deficit in audiendo? Aderit Dominus ut vois quod reliquum est, explicemus. Attendite : quodam modo Deus proposuit venale regnum coelorum. Dicis illi : Quantum valet? Pretium ipsius labor est : quomodo si diceret, Pretium ipsius aurum est, non sufficeret hoc solum dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam et solidus aurum est, et semiuncia, et libra, et tale aliquid. Ideo dixit pretium, ne labores quærere quandiu invenires. Hujus rei pretium labor est? Quantum labor est? Jam quære tu quantum laborandum sit. Nondum dicitur tibi quantum futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur : illud tibi dicit Deus : Ego ostendo quanta sit illa requies; tu judica quanto labore emenda sit. Dicat ergo Deus quanta futura sit ipsa requies. « Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum » laudabunt te². » Hæc est requies sempiterna : sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit lætitia ista, sine fine erit incorruptio : vitam æternam habebis; requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna est requies quæ non habet finem? Si verum vis comparare, et verum judicare, æterna requies æterno labore recte emitur. Verum hoc est : sed noli timere, misericors est

¹ 2 Cor. iv, 17, 18. — ² Psal. lxxxiii, 5.

Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquam pervenires ad æternam quietem. Semper laborans quando perventurus eras ad illud, quod digne quidem potest emi sempiterno labore, quia sempiterna requies est? Æqua pretium : æterno certe labore digna est æterna quies comparari. Sed si semper labores, nunquam ad requiem pervenires. Ergo ut aliquando pervenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est : non quia non valet tanti, sed ut possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo : sed necesse est ut labore temporali ematur. Certe tantus debuit esse, id est, sempiternus labor pro requie sempiterna. Decies centena millia annorum in labore quid valent? Decies centena millia annorum habent finem : Quod tibi dabo, dicit Deus, non habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit : Decies centena millia annorum labora; non dicit, Vel mille annos labora; non dicit, Quingentos annos labora : cum vivis labora, in paucis annis; inde jam requies erit, et finem non habebit. Et adhuc audi consequentia, « Domine, » secundum multitudinem dolorum meorum in corde » meo, exhortationes tuæ jucundaverunt animam meam¹. » Et paucos annos laboras, et in ipsis laboribus non deest consolatio, non desunt gaudia quotidiana. Sed noli gaudere in sæculo : gaude in Christo, gaude in verbo ejus, gaude in lege ejus. Ad ipsa gaudia pertinet quod loquimur, et quod auditis. Quantæ ergo sunt istæ consolationes in tantis laboribus? Verum est ergo quod dixit Apostolus, « Etenim quod ad præsens temporale est et leve » tribulationis nostræ, juxta incredibilem modum, et in » incredibilem modum, æternum gloriæ pondus opera- » tur nobis². » Ecce quantum pretium damus, quodam modo unam siliquam ad accipiendos thesauros semper-

¹ Psal. xciii, 19. — ² 2 Cor. iv, 17.

nos : siliquam laboris ad requiem incredibilem, secundum quod dictum est : « Juxta incredibilem modum, et in in- » credibilem modum, æternum gloriæ pondus operatur. » Gaudes ad tempus, noli ibi fidere : tristis es ad tempus, noli desperare. Non te corrumpat felicitas, et non frangat adversitas : ne forte dicas in animo tuo : Non potest fieri, ut Deus admittat ad se iniquos, qui justos ipsos emendat, ut salvet; qui ideo emendat, ut erudiat. « Si justus vix » salvus fiet; peccator et impius ubi parebunt¹? Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, » id est, Numquid adhæret tibi sedes impiorum; « Qui fingis dolorem in præcepto, » qui et istos filios sic voluisti exercere et erudire, sic voluisti eis præcepta dare, ut non essent sine timore, ne amarent aliquid aliud, et obliviscerentur te verum bonum suum? Bonus est Deus. Si cessaret Deus, et non misceret amaritudines felicitatibus sæculi, oblivisceremur eum.

XXV. Sed ubi angores molestiarum faciunt fluctus animæ, fides illa quæ ibi dormiebat, excitatur. Tranquillum enim erat, quando dormivit Christus in mari : illo dormiente tempestas orta est, et cœperunt periclitari. Ergo in corde christiano et tranquillitas erit, et pax; sed quandiu vigilat fides nostra : si autem dormit fides nostra, periclitamur. Hoc enim significat dormiens Christus, quia quidam obliviscuntur fidem suam, et periclitantur. Sed quomodo illa navis cum fluctuaret, excitatus est Christus a fluctuantibus, et dicentibus, « Domine, perimus : » surrexit ille, imperavit tempestatibus, imperavit fluctibus, cessavit periculum, facta est tranquillitas² : sic et te cum turbant concupiscentiæ malæ, persuasiones malæ, fluctus sunt, tranquillabuntur. Jam desperas, et putas te non pertinere ad Dominum : evigilet fides tua, excita Christum in corde tuo; surgente fide, jam agnoscis ubi sis : et

¹ Prov. xi, 31, et 1 Petr. iv, 18. — ² Matth. viii, 25.

si forte tentant fluctus concupiscentiæ, intueris quid promisit Deus; et dulcedo promissorum faciet te contemptorem dulcedinum sæculi : et si forte multæ urgent minæ potentium malorum, et ipsæ te expellunt de justitia; attendis quod minatur Deus, « Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus¹, » et non dimittis justitiam : timens ergo ignem sempiternum, contemnis dolores temporales; et pro eo quod promisit Deus, contemnis temporalem felicitatem. Promisit requiem, patere molestiam : minatur ignem æternum, contemne dolores temporales : et evigilante Christo tranquilletur cor tuum, ut ad portum quoque pervenias. Non enim non præpararet portum, qui paravit navem. « Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto? » De hominibus malis exercet nos, et de illorum insecutionibus nos erudit. De malitia mali flagellatur bonus, et de servo emendatur filius : ita fingitur dolor in præcepto. Quod illos posse Deus permittit, hoc faciunt mali homines, quibus ad tempus parcat.

XXVI. Quid enim sequitur? « Captabunt in animam » justi². » Quare captabunt? Quia verum crimen non inveniunt, quod objiciant. Quid enim captaverunt in Domino? Concinnaverunt falsa crimina³, quia vera invenire non potuerunt. « Et sanguinem innocentem condemna- » bunt. » Quare hoc totum fiat, in consequentibus declarabit.

XXVII. « Et factus est, inquit, mihi Dominus in refugium⁴. » Non quæreret tale refugium, si non periclitaretur : sed ideo periclitatus es, ut quæreret, quia ille fingit dolorem in præcepto. Facit mihi de malitia malorum tribulationem; punctus tribulatione cœpi quærere

¹ Matth. xxv, 41. — ² Psal. xciii, 21. — ³ Matth. xxvi, 59. — ⁴ Psal. xciii, 21.

refugium, quod in illa felicitate sæculari desieram quærere. Quis enim facile recordatur Deum, qui semper felix est, et spe præsentis gaudet? Recedat spes sæculi, et accedat spes Dei; ut possis dicere: « Et factus est mihi Dominus » in refugium. » Ad hoc doleam, ut fiat mihi Dominus in refugium. « Et Deus meus in auxilium spei meæ. » Modo enim Dominus spes. Quandiu enim hic sumus, in spe sumus, nondum in re. Sed ne in spe deficiamus, adest promissor erigens nos, et temperans ipsa mala quæ patimur. Non enim frustra dictum est: « Fidelis Deus, qui non » sinet vos supra quam potestis ferre; sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere¹: » sic mittat in fornacem tribulationis, ut coquatur vas, non ut frangatur. « Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus » meus in auxilium spei meæ. » Cur ergo, quid tibi videbatur quasi injustus esse, quia parcat malis? Vide quomodo jam corrigitur Psalmus, et tu cum Psalmo corrigere: ideo enim voces tuas habebat Psalmus. Quæ sunt voces? « Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores » gloriabuntur? » Psalmus voces tuas habebat: modo ergo tu habeto voces Psalmi. Quæ sunt voces Psalmi? « Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus » in auxilium spei meæ. »

XXVIII. « Et reddet illis Dominus secundum opera » eorum, et secundum malitiam eorum disperdet illos » Dominus Deus noster². » Non vocat quod ait, « Secundum malitiam eorum. » Mihi de illis præstat: et tamen malitia eorum dicitur, non beneficia eorum. Certe enim de malis exercet nos, flagellat nos. Ad quam rem flagellat? Utique ad regnum cælorum. « Flagellat enim » omnem filium, quem recipit. Et quis est filius cui non » det disciplinam pater ejus³? » Quod cum facit Deus,

¹ 1 Cor. x, 13. — ² Psal. xciii, 23. — ³ Prov. iii, 12, et Hebr. xii, 6.

ad hæreditatem sempiternam nos erudit; et hoc nobis præstat sæpe de malis hominibus, in quibus exercet et perficit dilectionem nostram, quam vult extendi usque ad inimicos. Neque enim est perfecta dilectio Christiani, nisi cum implet quod Christus præcepit: « Diligite inimicos » vestros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro » eis qui vos persequuntur¹. » Hinc ipse diabolus vincitur, hinc victoriæ corona percipitur. Ecce quanta nobis Deus præstat de malis hominibus: nec tamen secundum id quod de illis nobis præstat, sed secundum malitiam eorum retribuet eis. Videte enim quanta nobis præstitit de ipso immanissimo scelere Judæ traditoris. Judas quippe tradidit ad passionem Filium Dei, et per passionem Filii Dei omnes gentes redemptæ sunt ad salutem: nec tamen pro salute gentium merces reddita est Judæ, sed pro ejus malitia debitum supplicium retributum est. Nam si traditio Christi, et non tradentis animus considerandus est, hoc fecit Judas, quod fecit Deus Pater, de quo scriptum est, quia « Filio proprio non pepercit, sed » pro nobis omnibus tradidit illum². » Hoc fecit Judas, quod fecit ipse Dominus Christus, de quo scriptum est, « Qui se ipsum tradidit pro nobis oblationem et hostiam » Deo in odorem suavitatis. » Et iterum; « Sicut Christus, » inquit, dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro » ea³. » Et tamen gratias agimus Deo Patri, qui unico Filio non pepercit, sed pro nobis tradidit eum: gratias agimus ipsi Filio, qui se ipsum tradidit pro nobis, et in eo voluntatem Patris implevit: et detestamur Judam, de cujus facto nobis tantum beneficium præstitit Deus; et recte dicimus: Reddidit ei Dominus secundum iniquitatem ejus, et secundum malitiam ejus disperdidit eum. Non enim ille pro nobis tradidit Christum, sed pro argento quo

¹ Matth. v, 44. — ² Rom. viii, 32. — ³ Ephes. v, 2 et 25.

vendit eum : quamvis traditio Christi sit nostra receptio, et Christi venditio sit nostra redemptio. Sic et illi qui Martyres persecuti sunt, persequendo in terra, in cœlum mittebant; et scientes quidem præsentis vitæ damnum inferebant, nescientes autem futuræ vitæ lucrum conferebant. Quicumque tamen perseveraverunt in odio injusto justorum, reddet eis Dominus secundum iniquitates eorum et secundum malitiam eorum disperdet eos. Sicut enim malis obest bonitas justorum, sic bonis prodest iniquitas impiorum. Nam et Dominus dicit : « Ego veni, ut qui non vident, videant, et » qui vident cæci fiant¹. » Et Apostolus, « Aliis quidem, inquit, sumus odor vitæ in vitam, aliis autem odor mortis » in mortem². » Malitia vero iniquorum, sinistra sunt arma justorum : sicut idem dicit Apostolus, « Per arma » justitiæ dextra et sinistra, id est, per gloriam et ignobilitatem³ : » atque ita deinceps cætera exequitur, dextra arma demonstrans, gloriam Dei, famam bonam, veritatem qua cognoscebantur, quod vivebant, quod non mortificabantur, quod gaudebant, quod multos ditabant, quod omnia possidebant : sinistra vero, quod ignobiles et malæ famæ habebantur, quod seductores putabantur, quod ignorabantur, occidebantur, coercerentur, contristabantur, egere ac nihil habere videbantur. Et quid mirum, si milites Christi et dextris et sinistris armis diabolum expugnant? Sicut autem pax hominibus bonæ voluntatis⁴, et quando sunt aliis odor mortis in mortem : sic interitus hominibus malæ voluntatis, et quando justis arma sinistra sunt ad salutem. Itaque reddet illis non secundum nostram utilitatem, quæ de ipsis fit; sed secundum ipsorum iniquitatem, quam diligendo oderunt animas suas : et non secundum beneficium quod nobis de ipsis præstat, honorat eos, qui etiam malis bene utitur; sed

¹ Joan. i, 39. — ² 2 Cor. ii, 16. — ³ Id. vi, 7. — ⁴ Luc. ii, 14.

quam in ista alacritate studii vestri non hoc appareat. Sed « Secundum malitiam eorum disperdet eos Dominus Deus » noster. »

XXIX. Toleret ergo justus injustum; toleret temporalem impunitatem injusti temporalis labor justus : « Sed » justus ex fide vivit¹. » Non est enim alia justitia hominis in hac vita, nisi ex fide vivere, quæ per dilectionem operatur². Si autem ex fide vivit, credat et sibi futuram requiem post præsentem laborem, et illis sempiternos cruciatus post præsentem exultationem. Et si fides per dilectionem operatur, diligat etiam inimicos³, et quantum in ipso est, prodesse illis velit : ita enim faciet ne sibi obsint illi, cum hoc velint. Et quando forte potestatem acceperint quasi nocendi et dominandi; sursum cor habeat, ubi ei nemo nocet, edoctus et eruditus ex Lege Dei, ut mitigetur a diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea. Si enim in Lege Domini voluntas ejus est, et in Lege ejus meditabitur die ac nocte⁴, cujus conversatio in cœlis est⁵, de firmamento lucet super terram : unde iste Psalmus titulum de quarta sabbati accepit, quando facta sunt luminaria⁶ : ut omnia faciat sine murmuratione, verbum vitæ habens in natione tortuosa et perversa⁷. Sicut enim stellæ in cœlo non exstinguit nox : sic mentes fidelium inherentes firmamento Scripturæ Dei non vincit iniquitas. Et hoc ipsum quod nostra terrena dantur aliquando in potestatem malorum, non solum ad nostram pertinet eruditionem, ut fiat nobis Dominus in refugium, et Deus in auxilium spei nostræ; sed etiam ad ipsius peccatoris foveam proficit, de quo in alio Psalmo dicitur, « Inclina » bitur et cadet, cum dominabitur pauperum⁸. »

XXX. Forte onerosa fuit vobis longitudo sermonis : quan-

¹ Rom. i, 17. — ² Gal. v, 6. — ³ Matth. iv, 44. — ⁴ Psal. i, 2. — ⁵ Philip. iii, 20. — ⁶ Gen. i, 14. — ⁷ Philip. ii, 16. — ⁸ Psal. ix, 10.

etsi ita est, ignoscite; primo, quia jussus feci; nam Dominus Deus noster per eos mihi fratres jussit, in quibus habitat. Non enim jubet Deus, nisi de sede sua. Deinde quia tantum avidi fuistis nostri, confitemur, et nos avidi fuimus vestri. Consoletur ergo Deus noster laborem istum, ut sudor iste noster sit vobis in provectum salutis, non in testimonium accusationis. Hoc dico, fratres, ut ex eo quod audistis, proficiatis, et ruminetis vobiscum: non vos permittatis oblivisci, non solum ista recogitando et colloquendo, sed etiam ita vivendo. Bona vita enim ex praeceptis Dei quæ agitur, tanquam stylus est, quod auditur scribens in corde. Si in cera scriberetur, facile deleberetur: scribite illud in cordibus vestris, moribus vestris, et nunquam delebitur.

ENARRATIO

IN PSALMUM XCIV.

Sermo¹.

I. Ego vellem, fratres, ut patrem nostrum potius audiremus: sed et hoc bonum est, ut patri obediamus. Quia ergo jussit nobis, qui dignatur orare pro nobis, de presenti Psalmo quod Dominus Deus omnium nostrum donare dignabitur, loquar Charitati Vestrae. Est autem Psalmi titulus: « Laus cantici ipsi David. Laus Cantici »

¹ Sermo iste habitus est jussu Aurelii Carthaginensis; vel potius Valerii Hipponensis episcopi, adeoque Augustino recens episcopo aut adhuc presbytero.

et hilaritatem significat, quia cantus est; et devotionem, quia laus est. Quid enim magis homo debet laudare, quam id quod sic placet, ut non possit sibi displicere? Securitas ergo laudis in laude Dei est. Ibi laudator securus est, ubi non timet ne de laudato erubescat. Et laudemus ergo, et cantemus: hoc est, cum hilaritate et cum lætitia laudemus. Quid autem laudaturi sumus, ipse Psalmus sequentibus versibus indicat nobis.

II. « Venite, exultemus Domino. » Invitat ad magnas epulas exultandi, non sæculo, sed Domino. Nisi enim esset in hoc sæculo exultatio mala, quæ distinguenda est ab exultatione bona, sufficeret dicere: « Venite, exultemus. » Sed breviter distinxit. Quid est bene exultare? Domino exultare. Ergo exultatio mala est, exultare sæculo: exultatio bona est, exultare Domino. Pie debes Domino exultare, si vis securus mundo insultare: Quid est autem, » Venite? Unde vocat ut veniant, cum quibus vult exultare Domino; nisi quia longe sunt ut veniendo propinquent, propinquando accedant, accedendo exultent? Unde autem longe sunt? Numquid locis longe potest homo esse ab eo qui ubique est? Vis esse ab eo longe? Quo ibis, ut longe sis? Nam quidam peccator quidem, sed tamen cum spe salutis poenitens et dolens de peccatis, et metuens iram Dei, et volens placare Deum, sic in alio Psalmo loquitur: « Quo ibo ab spiritu tuo? et a facie tua quo fugiam¹? Si ascendero in cœlum, tu ibi es. » Quid ergo restat? Quia si ascenderit in cœlum, ibi invenit Deum: ut longe fugiat a Deo, quo iturus est? Vide quid dicat: « Si descendero ad infernum, ades. » Si ergo ascendendo in cœlum, ibi invenit Deum; descendendo in infernum, non fugit Deum: quo iturus est, quo fugiturus est ab illo irato, nisi ad ipsum placatum? Et tamen,

¹ Psal. cxxxviii, 7.